

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
Альчук Марії Павлівни,
доктора філософських наук, професора,
завідувача кафедри теорії та історії культури Львівського
національного університету імені Івана Франка
на дисертацію Холоші Тамари Олександрівни
на тему «Трагедія як концептуальна основа тематизації модерного
українського простору у творчості Т. Шевченка»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 033 Філософія, галузі знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Представлена на розгляд дисертація Тамари Олександрівни Холоші присвячена актуальній у контексті сьогодення, важливий та дискусійній проблематиці. Дослідження спрямовано на системний філософсько-історичний і літературознавчий аналіз естетичної категорії трагічного та літературного жанру трагедії як концептуальних елементів побудови картини соціальної реальності українського простору не лише в історичному минулому, а й таких, що відіграють важливу роль для сучасного українського суспільства.

У межах представленого дослідження надзвичайно вагомим є переосмислення творчості Тараса Шевченка, постать якого не втрачає своєї актуальності, як символу боротьби українців проти російської агресії та поневолення. Дослідниця звертається до історичної та культурної пам'яті, до ціннісних орієнтирів у самовизначенні та до національної ідентичності українців. Аналіз сучасних візуалізацій Шевченкового образу визначає інструментарій для подолання внутрішніх особистісних і колективних трагедій українського народу. Також важливим чинником є актуалізація особливостей феномену трагічного для розуміння творчості сучасних українських письменників, які загинули під час російсько-української війни.

Зазначимо, що це важливе та своєчасне дослідження Тамара Холоша виконала у науково-дослідній роботі кафедри, результати дослідження використовуються під час проведення оглядових і тематичних екскурсій у Національному музеї Тараса Шевченка, у лекціях на виїзних літературних студіях, у загальноосвітніх школах, у районних бібліотеках міста Києва («Життя і творчість Тараса Шевченка», «Шевченко-поет», «Шевченко-художник», «Тарас Шевченко у житті» та ін.).

Основні положення дисертації відображено у 17 публікаціях, а саме:-

6 – у фахових виданнях України, 11 – тези та інші публікації (с.28).

Потрібно відмітити, що активне впровадження отриманих у дисертації результатів у наукових дослідженнях забезпечує повноту їхнього викладу в опублікованих працях. Отже подане дисертаційне дослідження є актуальним як для філософії, так і для інших соціогуманітарних наук.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження є цілісною і логічною, відповідає поставленій меті та завданням, кваліфікаційним вимогам до таких робіт: містить вступ, основну частину (три розділи), висновки та використані джерела.

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, проаналізовано особливості явища модерного українського простору та висвітлено дефінітивні складові категорії трагічного.

У другому розділі дисертантка досліджує феномен трагедії у світовій культурі, починаючи від зародження жанру в античні часи завдяки утвердженню у світовій та визначальній ролі в українській культурі.

У третьому розділі розкрито концептуалізацію феномену трагічного у творчості Тараса Шевченка, а також проаналізовано сучасні рефлексії Шевченкової візуалізації українського простору.

Значущим з позиції авторської новизни є дослідження концептуалізації Шевченкової трагедії в сучасному українському просторі: «поняття трагедії та трагічного в українській культурі є важливим для формування національної

ідентичності та художнього самовираження” (с. 165). “Незважаючи на те, що Шевченко не є автором трагедій в класичній формі цього літературного жанру, в його художньому світі трагедія набула багатовимірного характеру, що проявилось як у зображенні історичних катаклізмів українського буття, так індивідуального людського горя” (с. 103).

Розроблено дисертанткою методичне забезпечення дослідження дозволило виконати поставлені завдання та отримати переконливі наукові результати, що засвідчили компетенцію авторки у самостійному й комплексному науковому аналізі. Основні ідеї та теоретичні положення дисертації викладені в логічній послідовності та мають переконливу аргументацію.

Наведені положення та висновки є важливими елементами новизни результатів дисертаційного дослідження і засвідчують реалізацію у ньому «... важливого завдання: комплексно науково проаналізувати розвиток літературного жанру трагедії, його взаємозв'язку з естетично-філософською категорією трагічного; у визначенні їхнього впливу на розвиток літератури й філософської думки в європейському та українському культурному просторі та особливостях інтерпретації жанрових закономірностей трагедії й категоріальних властивостей трагічного у творчій спадщині Тараса Шевченка” (с. 23), виконання якого можна вважати внеском у розвиток філософської науки.

Особливо необхідно виділити ідеї дисертантки, з дослідження в архівних матеріалах, що “Кирило-Мефодіївське братство стало першою політичною організацією на українських землях, висловивши ідею створення Української держави” (с. 130) та “модель федеративної слов'янської республіки” (с. 131).

Дослідниця зазначила, що “Тарас Шевченко зробив чимало археографічних записів, рисунків і малюнків пам'яток історії та пейзажів, зібрав багато народно-поетичних творів, що збагатили суспільну науку в Україні, сприяли посиленню інтересу громадськості до історико-культурних пам'яток” (с. 135). Вагомий погляд, який артикулює, доповнює, популяризує

ідеї братства.

Відтак, наукова новизна результатів дисертаційного дослідження, викладених у висновках до Розділів та загальних Висновках, не викликає заперечень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, зроблених у дисертації, їхня достовірність і новизна. У дисертаційній роботі здійснено ґрунтовний аналіз сучасних літературних джерел у поєднанні з системною й послідовною організацією дослідження, здійсненого за допомогою сучасних наукових методів, що свідчить про високий рівень достовірності отриманих результатів. Використані концепції, ідеї та тексти інших авторів мають посилання на відповідні наукові джерела, оформлені належним чином відповідно до академічних стандартів. У дисертації розкрито значну кількість положень, які вирізняються науковою новизною, позиція авторки репрезентується в контексті методологічної аргументації. Зокрема до наукових здобутків можна віднести осмислення трагедії не як жанрової чи тематичної першооснови окремих творів Т. Шевченка, а як творчий метод його художнього мислення, як письменницьку творчу модель, у якій трагічне розглядається як ключ до розуміння Шевченкової картини України.

Практичне значення дослідження є досить широким. Наукові висновки та окремі теоретичні положення можна використовувати як концептуальне підґрунтя сучасних філософських, культурних, освітянських, мистецтвознавчих проєктів та різноманітних психотерапевтичних практик. Результати дослідження можуть застосовуватися у діяльності освітніх закладів (шкіл, університетів, курсів підвищення кваліфікації), культурних установ (музеїв, бібліотек, центрів національної пам'яті), а також у творчих і наукових проєктах, присвячених вивченню української літератури, історії та мистецтва.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Текст дисертаційного дослідження повністю відповідає визначеній меті та поставленим завданням. Проаналізований зміст анотації свідчить про її відповідність ключовим положенням, що викладені в тексті дослідження. Текст дисертації та її анотація оформлені відповідно до встановлених вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. (зі змінами). Матеріал викладено науковим стилем, логічно структурований та аргументований. Дисертаційні висновки відповідають змісту поставлених наукових завдань. Дисертація оформлена відповідно до вимог, затверджених наказом Міністерства науки і освіти України від 12 січня 2017 р., № 40. Аналіз тексту дисертації свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. У роботі подано посилання на відповідні джерела про використання ідей, тверджень та відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати дослідження та використані наукові методи.

Повнота викладу наукових положень та висновків у наукових публікаціях. Головні ідеї та результати дисертаційного дослідження викладені здобувачкою у шести наукових працях, опублікованих у вітчизняних фахових виданнях категорії Б, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Холоші Тамари Олександрівни, як і будь-яка наукова-дослідницька робота, має низку дискусійних питань і положень, які не знижують наукову цінність представленого дослідження та не впливають на загальну оцінку виконаної роботи, однак потребують більш детального опрацювання, зокрема:

Тамара Холоша пише, що «методологічною основою пропонованої дисертаційної роботи є комплексна методологія, зокрема **культурна**

антропологія як провідна засада дослідження...» (с.24). У працях засновників Київської світоглядної філософсько-антропологічної школи, зокрема В. Шинкарука, М. Поповича, В. Табачковського підкреслюється про різновиди філософської антропології – соціальна антропологія, культурна антропологія, релігійна антропологія, політична антропологія та інші. Монографія "Феномен української культури: методологічні засади осмислення".

Автор сама чесно зазначає, що у Шевченка «немає» трагедій (с.25) у класичному жанровому сенсі. Поняття «трагічне як концептуальна основа».(с.21). Це сміливий крок, але потребує додаткового пояснення: чи «концептуалізація трагічного» є перенесенням усталених європейських категорій, який цього не потребує? Можливо, українська лірика (баладність, плач, історична пісня) пропонує «власний» наратив, відмінний від аристотелівської трагедії? У наступних дослідженнях бажано акцентувати увагу на відмінності.

Загальні висновки – досить розлогі, повторення висновків з першого, другого, третього розділів, мають відповідати на поставленні завдання.

У роботі зустрічаються незначні стилістичні та граматичні огріхи, невдалі мовні структури, які не впливають на загальний зміст дослідження.

Загальний висновок і оцінка дисертації.

Дисертація Холоші Тамари Олександрівни «Трагедія як концептуальна основа тематизації модерного українського простору у творчості Т. Шевченка» є самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному науково-теоретичному рівні згідно з чинними вимогами. Дослідження пройшло професійну апробацію, містить наукову новизну і має теоретико-практичне значення для української освіти і науки.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №341 від 21 березня 2022 р., № 502 від 19 травня 2023 р. та № 507 від 03 травня 2024 р.

За своєю кваліфікацією та внеском у розвиток філософської науки Тамара Олександрівна Холоша заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія .

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри

теорії та історії культури

Львівського національного університету

імені Івана Франка

Марія Альчук

Підпис доктора філософських наук, професора Марії АЛЬЧУК підтверджую.

Вчений секретар

Львівського національного

університету імені Івана Франка

доцент Ольга Грабовецька